

**Albertus Magnus und der Ursprung der Universitätsidee.
Die Begegnung der Wissenschaftskulturen im 13. Jahrhundert
und die Entdeckung des Konzepts der Bildung durch Wissenschaft,**
herausgegeben von Ludger Honnefelder
Berlin, Berlin University Press 2011, 560 s., ISBN 978-3-86280-007-0

Objemný konferenční sborník, v jehož názvu se ozývá slavné humboldtovské heslo „Bildung durch Wissenschaft“, je pokusem o hledání kořenů univerzitní ideje, na jejímž počátku stál mj. dominikánský učenec Albert Veliký. Podle vydavatele knihy L. Honnefeldera jde vlastně o hledání zdrojů aristotelské recepce ve středověku, která pro něho spočívá v „setkávání arabsko-židovsko-křesťanské vědecké kultury“ v době, v níž zároveň vzniká institucionální půda (univerzita) pro její uplatnění. A Honnefelder proklamuje, že zájmem autorů, které shromáždil okolo recenzovaného sborníku, je právě onen „neinstitucionální“ vývoj vědeckého poznání ve středověku. To vše, přinejmenším pro životnost univerzitní ideje, která tak fascinovala bratry Humboldtovy a jejich spolupracovníky, že dala vzniknout nové, reformované podobě stávající univerzity, obnovené pod egidou vědy.

Sborník je rozdělen do čtyř základních částí: 1) „Der Hintergrund“: setkání víry – setkání kultur ve středověku, 2) „Verwissenschaftlichung aller Theorie“: scholastika a univerzita, 3) „Die Herausforderung“: „arabský Aristoteles“ a 4) „Bildung durch Wissenschaft“: Albert Veliký a následovníci – ponechávám původní výrazivo sborníku, aby si i čtenář recenze mohl udělat představu nejen o pojmosloví autorů, ale i o jejich „badatelském horizontu“.

Úvodní studie známého medievalisty M. Borgolteho upomíná na název jeho knihy „Christen, Juden, Musulmanen (ve středověku)“, která se i obsahově váže k jeho předchozím textům. V následujícím oddíle zaujímá ústřední postavení studie Martiny Roesner/ové/ „Amor scientiae a studium generale“ s podtitulem „Zrození univerzitní ideje ve 12./13. století“. Již onen antikizující pojem „scientia/e“ by měl medievalistu nabádat ke zvýšené pozornosti, ne-li přímo k opatrnosti před autorčinými výklady. Nedůvěra pak stoupá, když jsme vystaveni výpadům proti institucionalizovanému chápání vědy a proti převládajícímu (zjevně povrchnímu) traktování vědy ve středověku. Důkazem jsou jí díla Denifleho, Rashdalla, Kaufmanna a především H. Grundmanna – že od té doby vznikla celá řada prací (které autorka cituje jako „přečtené“), je odborné veřejnosti známo, stejně tak jako, že zvláště v posledních desetiletích jsou historické práce na toto téma nesený základní ideou „mnohostranných“ důvodů vzniku univerzit (institucionálních, sociálních, ideových, odborných, ale i geografických ad.), jí jaksí uniklo. A pokud jde o výsledky autorčina zkoumání, je možno je shrnout do konstatování, že středověká věda vzniká (ve 12. století) emancipací profánních disciplín od „sakrační“ teologie, která byla umožněna především všeobecným přijetím definitivní podoby artes a návratem k římské právní tradici. Oba „způsoby“ se pak sešly „pod střechou“ jedné instituce – univerzity.

Povšimněme si i slovníku posuzovaného sborníku: odmyslíme-li si onen žargon, hemžící se „paradigmaty“, výpůjčkami z filozofických autorit (kupř. Nietzscheho „menschliches,

allzumenschliches“) nebo obraty (neologismy) typu „Netzwerk der Wissenschaften“, zaujme nás především používání klíčového slova „věda“ (Wissenschaft), které je tu užíváno (bez jakéhokoliv vysvětlení či komentáře) pro středověké obory a disciplíny aristotelského univerzitního kurzu stejně jako pro ryze novověkou odbornou vědeckou činnost. Za tímto výrazivem stojí (mlčky) předpoklad, že jde o tu samou vědu, jakou známe z novověku, že obsah a odborné pojmosloví zůstává stejné jako před staletími, že imanentní vědě je přece už sama vědecká práce, „vědeckost“ a vědecká činnost jejich protagonistů. Že k tomu svádí zdánlivá neměnnost univerzity, na níž se většinou vědecká činnost odehrává, je jedna věc, že se jedná o příklad anachronistického výkladu letitého pojmu, snad dokonce jeden z nejtypičtějších příkladů ahistorického a anachronistického pojetí minulosti, je však daleko významnější! Velmi užívané, původně albertovské slovní spojení „amor sciencie“, je dalším příkladem obdobného přístupu, zvláště je-li přímo spojováno s oním humboldtovským „Bildung durch Wissenschaft“.

Nechci rozhodně upírat přínosnost studií o šíření arabské vědy ve středověku, badatelské výsledky při hledání počátků odborné práce ve středověkých kláštrech nebo upozornění na shody a vzájemné ovlivnění kulturních proudů ve středověku, na místě je však varování specialistům jednotlivých vědních disciplín, aby při hledání kořenů svých oborů nepozorovali jejich středověké počátky „optikou dnešních dnů“. Stejně tak bych v žádném případě nechtěl snižovat přínos pracovních postupů, metod a badatelských výsledků středověkého učence na tak významném příkladu jako byl Albert Veliký, na místě je však upozornění, že cíl a způsob odborné práce ve středověku a novověku jsou zcela odlišné.

Na jedné straně se nám tak připomíná ona známá parola, že „největším neštěstím univerzitních dějin je, že je ‚dělají‘ absolventi dnešních univerzit“, na straně druhé se se vši naléhavostí připomíná význam mezioborové spolupráce, která je přirozenou součástí přírodních a exaktních věd už dlouhou dobu, v historických disciplínách je však stále spíš „míjením se výzkumu“ – specialisté jen zřídkačdy čtou práce historické a historici jen zřídkačdy vezmou do rukou práce specialistů jiných vědních disciplín.

Michal Svatoš

doi: 10.14712/23365730.2018.60

Die Thun-Hohensteinschen Universitätsreformen 1849-1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen, hg. von Christof Aichner – Brigitte Mazohl
Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs 115,
Wien – Köln – Weimar, Böhlau Verlag 2017, 424 s., ISBN 978-3-205-20411-4

Rakouské školství, zejména pak vysokoškolské, svíralo v polovině předminulého století – na rozdíl od moderního přístupu v některých okolních zemích – prokletí zastaralého, vlastně do značné míry ještě středověkého scholastického drilu, který postihoval nejvíc artistické-filozofické fakulty. Nebezpečí naprostého zaostávání a potřebu změny vycítil v době revolučního kvasu roku 1848 mladý, dnes bychom řekli dynamický, rakouský ministr kultu a školství, děčinský hrabě Lev Thun (1811–1888). Nechal proto vyslat mladého V. V. Tomka do Francie, jehož zpráva na něj udělala dojem. Čeští historici mají v paměti (rakouští méně), že (při nejmenším částečným) důsledkem toho byl vznik Ústavu pro rakouský dějepis v r. 1854 (Institut für österreichische Geschichtsforschung).